

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ голови правління
ВГО «Асоціація працівників дошкільної освіти»
від 17.10.2023 № 33-о

ПРОГРАМА

підвищення кваліфікації практичних психологів, педагогічних працівників закладів дошкільної освіти щодо психологічного супроводу та підтримки учасників та учасниць освітнього процесу в умовах кризи в Україні

Розробники:

Байєр Ольга Миколаївна, кандидат психологічних наук, доцент;
Косенчук Ольга Геннадіївна, кандидат педагогічних наук, доцент;
Кокарева Анжеліка Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент;
Проскурка Наталія Миколаївна, кандидат психологічних наук, доцент;
Тарнавська Наталія Петрівна, кандидат психологічних наук, доцент.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Загальні положення

Програму підвищення кваліфікації практичних психологів, педагогічних працівників закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО) щодо психологічного супроводу та підтримки учасників та учасниць освітнього процесу в умовах кризи в Україні (далі – Програма) складено відповідно до міжнародних стандартів та державної політики у сфері освіти.

Актуальність

На часі Україна зіткнулася з однією з найбільших надзвичайних ситуацій у Європі з часів Другої світової війни. Стресові ситуації та дистрес, що спричинені війною, часто можуть призвести до когнітивних, фізичних та соціально-емоційних проблем, особливо у дітей дошкільного віку, впливаючи на те, як вони адаптуються, навчаються, розвиваються та взаємодіють з іншими.

Незважаючи на складність проблеми, система освіти, зокрема дошкільної, має значні ресурси для підтримки учасників та учасниць освітнього процесу. Психолого-педагогічна підготовка кадрів, можливості взаємодії з різними соціальними інститутами і партнерами дають змогу здійснювати комплексний і системний підходи до всіх здобувачів освіти, створювати умови не тільки подолання стресу, а й для зростання та розвитку стресостійкості.

Одним із головних завдань закладу дошкільної освіти є повсякденна психологічна допомога, супровід учасників та учасниць освітнього процесу, їх психоемоційна підтримка.

Саме тому важливим є питання підвищення професійної компетентності практичних психологів, педагогічних працівників та персоналу у напрямі оволодіння ними сучасними технологіями психологічної допомоги, підтримки та супроводу.

Цільова група: практичні психологи та педагогічні працівники закладів дошкільної освіти.

Обсяг: 30 годин (1 кредит ЄКТС).

Форми підвищення кваліфікації: інституційна - очна, дистанційна; змішана.

Мета підвищення кваліфікації: формування та розвиток компетентностей практичних психологів, педагогічних працівників закладів дошкільної освіти щодо здійснення психологічного супроводу суб'єктів освітнього процесу в умовах кризи в Україні та післявоєнний період.

Реалізація вище зазначеної мети передбачає розв'язання таких завдань:

1. Усвідомлювати значення психологічного супроводу суб'єктів освітнього процесу в умовах кризи в Україні та післявоєнний період.
2. Поглибити професійні компетентності практичних психологів, педагогічних працівників у наданні спеціалізованих, індивідуальних та групових послуг щодо здійснення психологічного супроводу та підтримки суб'єктів освітнього процесу в умовах кризи в Україні.
3. Відпрацювати навички застосування психологічних інструментів та практик супроводу і підтримки дітей дошкільного віку: методики та втручання для подолання тривоги, стресу, техніки гри для самовираження, зцілення та зростання.
4. Поглибити професійні компетентності практичних психологів, педагогічних працівників щодо психологічного консультування і просвіти педагогів та батьків, сприяння різноманітності, культурній чутливості та обізнаності у дошкільному дитинстві;
5. Сформувати навички дистанційного супроводу і підтримки учасників та учасниць освітнього процесу; використання електронних застосунків, платформ, інтерактивних ігор; практичних кейсів у процесі дистанційного та змішаного форматах роботи;

6. Сформувати компетентності практичного психолога щодо взаємодії з іншими фахівцями, здійснювати психологічний супровід і підтримку суб'єктів освітнього процесу в умовах кризи в Україні.

Перелік компетентностей

Підвищення кваліфікації практичних психологів, педагогічних працівників закладів дошкільної освіти передбачає вдосконалення набутих та розвиток нових компетентностей (загальних і професійних), необхідних для ефективного використання психолого-педагогічних методів та інструментів роботи з психологічною травмою, обумовленою воєнним станом.

ЗК 01. Громадянська компетентність - здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, брати участь у діяльності громади та у прийнятті рішень на всіх рівнях, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина.

ЗК 02. Соціальна компетентність - здатність до конструктивного спілкування в різних середовищах, співпрацювати в командах, вести діалог та переговори, критично оцінювати соціальні події і явища, ефективно взаємодіяти з іншими людьми, налагоджувати ефективну міжособистісну комунікацію, спілкуватись з працівниками інших професійних груп різного рівня.

ЗК 03. Цифрова компетентність - здатність використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології під час професійної діяльності, технічного фільтрування, оцінки, створення, програмування та обміну цифровим досвідом, в тому числі для організації дистанційної роботи, захищати інформацію, зміст, особисті дані.

ЗК 04. Особистісна та навчальна компетентність - здатність до професійного розвитку, навчання протягом життя.

ЗК 09. Етична компетентність - здатність усвідомлювати свої професійні можливості та діяти лише в межах рівня професійної підготовленості, формулювати результати дослідження в термінах і поняттях прийнятих у психологічній науці та практичній психології, дотримуватись принципів надання психологічної допомоги (не нанесення шкоди, об'єктивності, конфіденційності, поваги до клієнта, необхідності та достатності наданої інформації), діяти на основі етичних міркувань (мотивів), доброчесності, соціальної відповідальності, поваги до різноманітності та мультикультурності.

Очікувані результати підвищення кваліфікації передбачають здобуття таких знань, умінь та навичок:

- усвідомлено та професійно надавати спеціалізовані, індивідуальні та групові послуги щодо здійснення психологічного супроводу та підтримки суб'єктів освітнього процесу в умовах кризи в Україні;

- добирати та використовувати методики та втручання для подолання тривоги, стресу, техніки гри для самовираження, зцілення та зростання;
- використовувати набуті знання і матеріали для психологічного консультування і просвіти педагогів та батьків;
- сприяти різноманітності, культурній чутливості та обізнаності у дошкільному дитинстві;
- здійснювати дистанційний супровід і підтримку суб'єктів освітнього процесу;
- використовувати електронні застосунки, платформи, інтерактивні ігри, практичні кейси у процесі дистанційного та змішаного форматах роботи;
- ефективно взаємодіяти з іншими фахівцями щодо здійснення психологічного супроводу і підтримки суб'єктів освітнього процесу в умовах кризи в Україні.

Зміст програми та форми роботи

Зміст Програми складається з теоретичної, методичної та практичної підготовки фахівців, а також виконання практичними психологами, педагогічними працівниками самостійної роботи.

Теоретична частина Програми орієнтована на оволодіння практичними психологами, педагогічними працівниками ЗДО основними категоріями та поняттями, компетентностями щодо психологічного супроводу та підтримки учасників та учасниць освітнього процесу в умовах кризи в Україні.

Зміст практичної складової Програми передбачає формування здатності та готовності практичних психологів, педагогічних працівників до своєчасного реагування, вибору валідних психологічних інструментів, застосування ефективних практик супроводу і підтримки суб'єктів освітнього процесу. Застосування гнучких підходів до надання послуг у дистанційному та змішаному форматах.

Практичні завдання виконуються слухачами під час практичних занять, що передбачені навчально-тематичним планом Програми.

Самостійна робота містить завдання, спрямовані на вивчення стратегій психолого-педагогічного супроводу, моделювання ситуацій із застосуванням психологічних інструментів з доведеною ефективністю, розробкою та аналізом психологічних кейсів із професійної практики.

Зміст Програми складається з 3 модулів, 11 взаємопов'язаних тем. На етапі завершення навчання за Програмою слухачі складають підсумковий тест, який складається з 50 тестових завдань, одне тестове завдання оцінюється в 2 бали. Максимальна кількість балів, яку можуть отримати учасники – 100 балів. Прохідний бал – 75. Учасники, які успішно склали тест, отримують сертифікат.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, складає: 30 годин, з них: 6 год. – лекційні заняття, 18 год., – практична робота, 4 год., самостійна робота, 2 год., підсумкові заходи.

Навчально-тематичний план

Назва теми	Кількість годин				
	лекції	практичні заняття	самостійна робота	підсумковий тест	усього
Модуль 1. Організаційно-методичний вектор здійснення психологічного супроводу та підтримки суб'єктів освітнього процесу в умовах кризи в Україні					
1.1. Модель здійснення психологічного супроводу та підтримки суб'єктів освітнього процесу в умовах кризи в Україні	2				2
1.2. Виявленні симптомів стресу/травми, забезпечення належного втручання	-	2	-	-	2
1.3. Розвиток дитини: практики психолого-педагогічного супроводу, надолуження освітніх втрат та робота з дітьми, які потребують додаткової підтримки	-	2	-	-	2
1.4. Застосування практичними психологами, педагогічними працівниками ЗДО підходів щодо визнання та вирішення унікальних потреб кожної дитини з опорою на сильні сторони	-	2	1	-	3
Модуль 2. Психологічні інструменти та практики супроводу і підтримки дітей дошкільного віку					
2.1. Гра як ефективний засіб підтримки і терапії в	-	2	-	-	2

травматичні періоди					
2.2. Різні техніки гри для самовираження, зцілення та зростання	-	2	1	-	3
2.3. Надання емоційної підтримки та допомоги дітям у подоланні тривоги, страху і стресу у безпечному та сприятливому освітньому середовищі	-	2	-	-	2
Модуль 3. Психологічне консультування та просвіта педагогів та батьків в очному та дистанційному форматах					
3.1. Робота практичного психолога з педагогами та батьками щодо обмірковування особистих упереджень та переконань для сприяння росту дорослих та дітей в умовах кризи	2	2	-	-	4
3.2. Психологічні кейси у сприянні різноманітності, культурній чутливості та обізнаності у дошкільному дитинстві	-	2	-	-	2
3.3. Ресурси електронних застосунків, інтерактивних ігор для психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників та учасниць освітнього процесу в ЗДО	-	2	1	-	3
3.4. Організація роботи практичного психолога, педагогічного працівника закладу дошкільної освіти у дистанційному та змішаному форматах: практичні кейси.	2	-	1	-	3
Всього	6	18	4	2	30

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. – 1996. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
6. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № № **2671-VIII**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
7. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 № **5207-VI**. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
8. Конвенція про права осіб з інвалідністю : ратифіковано Законом України від 16.12.2009 № 1767-VI . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
9. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребам» від 14.02.2017 № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88-2017-%D0%BF#Text>
10. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» від 12.07.2017 № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>
11. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти» від 10.04.2019 р. № 530. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text>
12. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти» 09.12.2020 № 1289. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1289-2020-%D0%BF#Text>
13. Наказ МОН України «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти» від 08.06.2018 № 609. URL: [Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти від 08.06.2018 № 609 \(rada.gov.ua\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609-2018-%D0%BF#Text)

14. Наказ Міністерства соціальної політики України «Методичні рекомендації щодо супервізії працівників, які надають соціальні послуги» від 12.06.2020 № 414 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0414739-20#Text>
15. Наказ Міністерства соціальної політики України «Державний стандарт соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання» від 23.12.2021 № 718. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0072-22#Text>
16. Лист МОН України «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» від 04.04.2022 № 1/3872-22 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1387729-22#Text>
17. Лист МОН від 21.08.2023 № 1/12490-23 «Про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2023/2024 навчальному році». <https://bit.ly/3OCUstu>
18. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010, № 2456-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

Основна література

1. Байер О. М. Діагностування стресових станів у дитини: інструментарій та інтерпретація. *Практичний психолог: дитячий садок*. 2018. №9, С. 32- 39.
2. Байер О. М. Моніторинг стресового стану дитини у разі ПТСР. *Практичний психолог: дитячий садок*. 2018. №11, С. 44-46.
3. Байер О. М. Первинна психологічна допомога постраждалим у стресогенній ситуації. *Практичний психолог: дитячий садок*. 2018. №9, С. 39-46.
4. Байер О. М. Психологічна допомога й супровід дитини у стані ПТСР. *Практичний психолог: дитячий садок*. 2018. №10, С. 42-52.
5. Байер О. М. Стресогенна подія: реакції та допомога. *Практичний психолог: дитячий садок*. 2018. №10, С. 31-38.
6. Байер О.М. 10 стресогенних чинників та їх вплив на психіку дитини *Практичний психолог: дитячий садок*. 2018. №5, С. 28-33.
7. Байер О.М. Прояви дитячого стресу. *Практичний психолог: дитячий садок*. 2018. №6, С. 37-43.
8. Блінов О. А. Прояви посттравматичних стресових розладів. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. – Житомир: «Вид-во ЖДУ ім. І. Франка», 2013. – Том VII. Екологічна психологія. – Випуск 32. – С. 15–20.
9. Ващенко І.В., Антонова О.Г. Конфлікт. Посттравматичний стрес: шляхи їх подолання. Навч. посіб. К.: Знання, 1998. – 289с.
10. Вааранен-Валконен Н., Заварова Н. Психологічна підтримка та допомога дітям, які пережили травматичні події. Навчально-методичний посібник / Автори-упоряд. : Н. Вааранен-Валконен, Н. Заварова, за заг. ред. О. Калашник. – К.: 2022

11. Данюк В., Філанчук С. Організували роботу закладу освіти в умовах воєнного стану: що в пріоритеті. *Практика управління дошкільним закладом освіти*. 2022, №9. — с. 4-7.
12. Католик Г. В., Корнієнко І.О. Техногенні катастрофи: психологічна допомога очевидцям і постраждалим. – Львів, 2003. – С. 5 -10.
13. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання: монографія. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. – 125 с.
14. О. Косенчук, О. Стягунова Безпека освітнього простору закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану Том 1 № 1 (105) (2023): Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць с. 90 -101
15. Корольчук М. С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності у звичайних та екстремальних умовах. – К.: «Ніка-Центр», 2006. – 580 с.
16. Методичний посібник для регіональних тренерів щодо забезпечення безперервності навчання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах кризи в Україні / Упоряд.: Н.В. Омеляненко, О.Г. Косенчук, Т.Л. Гурковська, Ю.Г.Косенчук, Н.М. Миськова. 2023. 116 с.
17. Прищепа Т.І. Психологічне здоров'я дошкільників / Уклад. Т.І. Прищепа. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 239, [1] с. : іл. – (Серія «Психологія виховання»)
18. Посібник для тренерів з навчального курсу «Зміцнення потенціалу практичних психологів закладів освіти» / Косенчук О.Г., Байєр О.М., Кокарева А.М., Проскурка Н.М., Тарнавська Н.П. 2023 . 240с.
19. Помиткін Е, Становських З. Психолого-методичний супровід професійної діяльності педагога Нової Української Школи: практичний посібник : за ред. О. Ігнатович. Київ: ІООД імені Івана Зязюна НАПН України.2022. – 196 с.
20. Правила безпеки та можливості отримання допомоги у період конфлікту в Україні : [метод. рек.] / авт. кол.: В.Л. Андрєєнкова, Т.В. Войцях, Л.Г. Ковальчук та ін.; упор.: В.Л. Андрєєнкова, Н. В. Лунченко. К. : Агентство «Україна», 2014. – 48 с.
21. Tarnavska N. P., Argiropoulos D. Theoretical and methodological aspects of preschool teacher's activity in overcoming social insecurity of children in inclusive education / N. P. Tarnavska, D. Argiropoulos // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. – 2020. – Вип. 1 (100). – С. 33-42
22. Rynoos, R, Steinberg, A, Layne, C, Briggs, E, Ostrowski, S and Fairbank, J. (2009). DSM-V PTSD Diagnostic Criteria for Children and Adolescents: A developmental perspective and recommendations. *Journal of Traumatic Stress* 22(5): 391–8.

Електронні ресурси

1. Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В. та ін. Запобігання та протидія домашнього насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник/. – К.: ФОП Нічого С.О. – 2020. – 196с URL: <http://surl.li/bzmuu>
2. Аргіропулос Д., Тарнавська Н. Інклюзивна педагогіка: Навчальний посібник для науково-педагогічних працівників, студентів закладів вищої освіти / Дімітріс Аргіропулос, Наталія Тарнавська.– Житомир: Вид. О.О. Євнок, 2020. – 248 с. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/31307/>
3. Богданов С. О., Залеська О. В. та ін. Професійне зростання та емоційна підтримка педагогів : Методичний посібник. Пульсари. 2021. URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7cad2a2e-5359-4870-9a06-189b01b89990/content>
4. Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації : комплект освітніх програм. К.: – 2018. – 140 с. URL: <https://bit.ly/32AKTTK>
5. Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе. URL: <https://bit.ly/390Sqxf>
6. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни : Посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти, розроблений Громадською організацією «GoGlobal» спільно з Центром «Розвиток КСВ» та експертною платформою Career Hub у рамках програми «Мріємо та діємо». URL : <https://drive.google.com/file/d/1r0qbJVj-1XfSjLtvzvJDeicK5YFI6wZL/view>
7. Мушкевич М. І. Супервізія : навч. посіб. – Луцьк : Вежа-Друк, 2022. – 188 с. URL : <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21001/1/Superviziia.pdf>
8. Перша психологічна допомога : посібник для працівників на місцях. — Київ : Унів. видав ПУЛЬСАРИ, 2017. — 64.с. URL: <http://surl.li/bmeap>
9. Перша психологічна допомога: посібник фасилітатора з орієнтації працівників на місцях. — Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. — 104 с. URL: <http://surl.li/gxiss>
10. Пріоритетні багатогалузеві заходи з охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки України під час та після війни: оперативна дорожня карта. Версія 1.0 (24 листопада 2022) URL : <http://surl.li/gxize>
11. Протокол з діагностики та терапії ПТСР Національного інституту клінічної майстерності Великобританії (nice) : Інститут психічного здоров'я Українського Католицького університету. Видавнича серія «Психологія. Психіатрія. Психотерапія». Львів. 2015. Онлайн-видання. URL : https://ipz.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/nice_2.pdf
12. Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації. Соціально-педагогічний аспект : навч.- метод. посібник. К.: ФОП Стеценко В.В. – 2021 URL: http://www.la-strada.org.ua/ucp_mod_library_showcategory_65.html

13. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту : навчально-методичний посібник. – К. : Агентство «Україна». – 2015. – 96 с. URL: <http://surl.li/ggeji>
14. Супервізія: професійна підтримка і професійний розвиток педагогів. Тренінг для супервізорів Нової української школи. Порадник для супервізорів (наставників). 2018. URL : <http://barna-consult.com/wp-content/uploads/2021/10/Superviziya-Poradnyk-VF-Krok-za-krokom.pdf>
15. School-based MHPSS interventions in humanitarian contexts: a realist review. URL : <https://bmjopen.bmj.com/content/12/4/e054856>